

KRING ANDRAGOLOGIE

Andragologie: een rijke traditie in vernieuwing

Joseph Kessels

Toespraak bij de nieuwjaarsreceptie van de Kring van Andragologen op 21 januari 2016, Universiteit van Amsterdam.

Dames en heren,

Een nieuwjaarstoespraak zou als volgt kunnen beginnen:

“Fijn dat u, met welke achtergrond dan ook, bent ingegaan op onze uitnodiging om elkaar hier vanavond te ontmoeten. 'Besturen', ik citeer Wim van de Donk, Commissaris van de Koning in Brabant, 'is vooral ook elkaar ontmoeten', zo dus ook vanavond, [----].

Ja, traditioneel, in de eerste weken van het nieuwe jaar vinden er in Nederland en in tal van plaatsen buiten ons land traditionele ontmoetingen plaats, van Nieuwjaarsduiken tot Nieuwjaarsconcerten en vooral bijeenkomsten als deze. Dames en heren, tradities zijn er om in stand te worden gehouden, maar tradities zijn er ook om tegen het licht te houden in een snel veranderende samenleving [----]. Kortom, vernieuwing!

Een noodzakelijke vernieuwing, met daarentegen oog voor het behoud van het goede, is de grote uitdaging waar wij, bestuur en medewerkers, voor staan in 2016. Bij dit alles hebben wij, verenigingsbesturen, vrijwilligers, professionals [--- --], zakelijke partners, elkaar hard nodig, [----]. [----] Dames en heren: tradities versus vernieuwingen.”

Deze introductie heb ik niet zelf geschreven. Het zijn de woorden van Clemens Wortel. Ik denk dat weinig mensen in dit gezelschap deze naam kennen. De heer Wortel is de bondsvoorzitter van Badminton Nederland. Hij sprak deze tekst vorige week maandag 11 januari uit, bij de Nieuwjaarsontmoeting in het Huis van de Sport in Nieuwegein¹.

Opmerkelijk is echter de tegenstelling tussen traditie en vernieuwing. Die vinden we niet alleen terug in de toespraak van de Bondsvoorzitter van Badminton Nederland, we komen die tegen op tal van gebieden. Een voorbeeld is de zoektocht naar de overlevingskansen van het boerenerf in Overijssel waar men de traditie wil behouden en tegelijkertijd de vernieuwing van de agrarische bedrijfsvoering niet wil hinderen².

We vinden die spanning ook in de verkenningen van de werkgroep die onderzoek doet naar de betekenis van de ambtsketen van de burgemeester. De adviseur van deze werkgroep, Liesbeth den Besten, geeft aan dat de ambtsketen rituelen, gewoonten, traditie en symbolische waarden combineert. Bij een demonstratie voor homorechten droeg de Amsterdamse burgemeester Eberhard van der Laan over de statige ambtsketen van Harm Ellens uit 1923 een plastic kralenketting in de kleuren van de regenboog. Volgens Den Besten maakte hij daarmee een vernieuwend statement³.

Als je even doorzoekt, vind je op tal van plekken soortgelijk geworstel. Zo ook in een recente publicatie van Koopman en Berkhout (2015): *Achter de schermen: het Concertgebouworkest tussen traditie en vernieuwing*.⁴ Het Bonger Instituut (2008) van de Universiteit van Amsterdam deed onderzoek naar de spanning tussen traditie en vernieuwing bij jonge moslims in *Geloof en Geluk*. Ook hier keert het thema als tegenstelling weer terug.⁵

Gaat het bij de Andragologie geheel anders? Die vraag stelde ik mij toen Henk Wesseling mij uitnodigde om vandaag het woord te voeren. Ik doe dat in de functie van voorzitter van het Comité van Aanbeveling van De Kring Andragologie. Als het over Andragologie gaat, wat zou ik dan graag willen aanbevelen: traditie of vernieuwing?

Voorafgaand aan deze Nieuwjaarsbijeenkomst hebben we vanmiddag op feestelijke wijze Het Ten Have – Van Enckevort Kabinet geopend met de canon van de Andragologie, hier in het Library Learning Centre van de UB. Het kabinet bevat een rijk overzicht van de traditie in de Andragologie, en vormt een waardevol monument voor de kernbronnen van ons vakgebied. De boeken kunnen zo tot blijvende inspiratie dienen voor het werk dat ons nog te doen staat. Ook hier doet zich de vraag voor of zo'n canon het veiligstellen van onze traditie is, of een aansporing tot vernieuwing?

Vorige week dinsdag, 12 januari, hebben we hier in dit gebouw een levendige bijeenkomst gehad met studenten, voornamelijk bestuurders van de studieverenigingen van de Faculteit Maatschappij en Gedragwetenschappen. Samen met Henk Wesseling en Cor van Dijkum spraken we over een aantal thema's die kenmerkend zijn voor de Andragologie en over de wijze hoe je die zou kunnen onderzoeken. Afgezien van de moeite die veel studenten hadden met het woord Andragologie en bij het gebruik daarvan - net als ik vroeger - ook regelmatig struikelden, was ik getroffen door hun grote belangstelling voor de betekenis van het vak voor hun huidige studie en zelfs voor hun functioneren als bestuurders.

Misschien speelt in het vakgebied van de Andragologie juist niet de tegenstelling tussen traditie en vernieuwing. Toen de Duitser Kapp in 1833 waarschijnlijk voor de eerste keer het begrip *andragogie* gebruikte voor zijn

Platon's Erziehungslehre, hield hij een pleidooi voor moderne thema's als groei, ontwikkeling en zelfreflectie.⁶

Een kleine honderd jaar later gebruikte de Hohenrodter Bund in Duitsland het begrip andragogie als *Neue Richtung* in de professionalisering van de volwassenen educatie.⁷

In 1927 introduceerde Lindeman de andragogie in de Verenigde Staten. Hij deed dat niet alleen om een onderscheid te maken met de pedagogiek, die zich op het leren en ontwikkelen van kinderen richt, maar vooral ook om een kritisch bewustzijn tegen onderdrukking te bevorderen en aan te zetten tot emancipatie.⁸

In Nederland bewandelde de andragologie een breder pad en sloot aan bij de ontwikkelingen in het maatschappelijk werk, welzijnswerk en opbouw werk, en zette zich in voor een ruim palet aan ondersteuning, hulpverlening, volksoopvoeding en volwasseneneducatie. Kritisch bewustzijn, ontplooiing, reflectie en emancipatie hebben steeds een belangrijke rol gespeeld in het zoeken naar verandering, verbetering en vernieuwing.⁹

Mijn praatje onderscheidt zich dan ook van de nieuwjaarstoespraak van de voorzitter van de Nederlandse Badmintonbond, in die zin dat ik mij verzet tegen een tegenstelling tussen traditie en vernieuwing, als het om de Andragologie gaat. De Andragologie zou men ook kunnen opvatten als *een wetenschap met een rijke traditie in vernieuwing*.

Een dergelijk perspectief heeft wel consequenties voor het vervolg. Vanuit die rijke traditie zullen we ons aan actuele thema's moeten verbinden die op dit moment schreeuwen om vernieuwing in het denken en handelen. Wat is het antwoord van de Andragologie op vragen als:

- Hoe creëren we draagvlak voor de beslissingen omtrent de opvang van vluchtelingen?
- Hoe kunnen we het amorele handelen van bankiers, investeerders en topmanagers voorzien van een waarden-gedreven kompas?
- Hoe bouw je een destructieve afrekencultuur in onderwijs, zorg en welzijn om tot een inspirerende beweging voor talentontwikkeling, zelfsturing en emancipatie?
- Hoe geef je vorm aan organisatieontwikkeling waarbij de belangen en ambities van medewerkers, leidinggevendenden, omgeving en investeerders elkaar versterken, in plaats van dat ze elkaar vernietigen, en zo de ongelijkheid alleen maar doen toenemen?
- Wat is nodig om kennisontwikkeling en innovatie te richten op duurzaamheidsdoelen in plaats van op kostenreductie op korte termijn?
- Hoe kunnen we vanuit een perspectief van diversiteit kijken naar de inzet, ontwikkeling en waardering van talent, niet alleen van hoogopgeleide blanke mannen, maar ook van vrouwen, en van mensen

- met een gevarieerde culturele achtergrond en levensfase?
- Met welk onderzoek kunnen we hieraan ondersteuning bieden, en niet alleen omdat we er publicatiepunten mee kunnen verdienen. Het is van belang dat we de doelgroepen waar we ons op richten een actieve rol kunnen bieden bij het verwerven van inzicht in hun positie en het versterken van hun mogelijkheden om er invloed op uit te oefenen.

Vanuit een rijke traditie kan de andragologie op deze terreinen bijdragen aan een noodzakelijke en vooral betekenisvolle vernieuwing.

De componist Gustav Mahler vatte deze opdracht op een prachtige manier samen in de uitspraak: *Tradition ist die Weitergabe des Feuers, nicht die Anbetung der Asche*. Traditie is het vuur doorgeven, niet de as aanbidden (Mahler 1860 -1911).

Varianten hierop worden ook wel toegeschreven aan Thomas More (1478 – 1535) en Benjamin Franklin (1706 - 1790). De gedachte dat traditie een vorm van vernieuwing zou moeten zijn, spreekt veel denkers aan.

Bij Mahler volgt uit dit aforisme een opdracht om voort te bouwen op de verworvenheden uit het verleden, maar dan wel op een nieuwe en levende manier. De aanbidding van het verleden leidt immers tot verstarring en de dood. De levendige geest schuilt in de gloed van het vuur, en dat wil je brandend houden en doorgeven. Je moet er ook moeite voor doen: vernieuwen gaat niet vanzelf.

Het is een uitspraak die mooi past bij de opdracht van de canon van de Andragologie: het aanwakkeren en doorgeven van het vuur, de hartstocht, de passie en de liefde die aanzetten tot bijzondere dingen. Dat is wat een inspirerende veranderaar bij de ander teweeg brengt: de deskundige begeleiding en vorming van volwassenen.

Bij het ordenen van mijn gedachten over traditie en vernieuwing kwam ik in wonderlijke werelden terecht: het boerenerf in Overijssel, de geloofsbeleving van jonge moslims, de worsteling achter de schermen van het Concertgebouworkest, de werkgroep ter bestudering van de betekenis van de ambtsketen van burgemeesters, en niet te vergeten de wereld van de voorzitter van de Badminton Bond.

Niet alleen de andragologen, maar ook grote delen van het wetenschappelijke onderwijs voelen bij traditie de spanning tussen het overdragen van bestaande en vaak dode leerstof en het aanblazen van de vernieuwing die schuil gaat in het doorgegeven vuur van de persoonlijke beleving. Het laatste kost wel veel meer energie, en is moeilijk om in je eentje op te brengen en vol te houden. Daarvoor heb je een goed andragologisch gezelschap nodig. Dat is hier vandaag bij elkaar. En als voorzitter van ons Comité kan ik dat van harte Aanbevelen.

Prof. dr. Joseph W. M. Kessels is de voorzitter van het Comité van Aanbeveling van de Kring Andragologie van de Universiteit van Amsterdam. Hij werkt als hoogleraar Human Resource Development aan de Universiteit Twente en als hoogleraar Opleidingskundig Leiderschap aan de Open Universiteit.

¹ De volledige toespraak die de heer Wortel hield op 11 januari 2016 is terug te lezen op:
<http://badmintonline.nl/nieuws/2016/01/nieuwjaarstoespraak-badminton-nederland->

² Het Oversticht (2008). *Traditie en vernieuwing*. Inspiratieboek voor de transformatie van erven en boerderijen in Overijssel. Zwolle.

³ Regout, C. (2015) *Een hedendaags ambtskostuum: Werkgroep Ambtsketen* <https://www.modemuze.nl/blog/een-hedendaags-ambtskostuum-werkgroep-ambtsketen>

⁴ Koopman, B. en Th. Berkhout (2015). *Achter de schermen: het Concertgebouworkest tussen traditie en vernieuwing*. Amsterdam: Cossee.

⁵ Korf, D.J., Wouters, M., Place, S., & Koet, S. (2008). *Geloof en geluk. Traditie en vernieuwing bij jonge moslims*. Utrecht: FORUM - Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling.

⁶ Kessels, J.W.M. (2015). Andragogy. In R. Poell, T.S Rocco, & G. Roth (eds.). *The Routledge Companion to Human Resource Development*. Chapter 2: pp 13-20. New York: Routledge Oxford.

⁷ Idem

⁸ idem

⁹ Van Gent, B. (1991). *Basisboek andragologie. Een inleiding in de studie van het sociaal en educatief werk met volwassenen*. Amsterdam: Boom.